

راه برون رفت عقلانی از این جریان ها چیست؟

دکتر محمدتقی سبحانی گفت: به نظر می‌رسد تنها راه برای برون‌رفت از این جریان، تشکیل اتاق فکری همه‌جانبه در عرصه فرهنگی به‌خصوص حجاب است. ما باید گفتمانی که امروز فرهنگ عمومی کشور آن را می‌پذیرد با بهره‌گیری از الگوهای جدید طراحی کنیم. الگوهایی که قابلیت گفت‌وگو با مخالفان و موافقان را داشته باشند.

با نگاهی به تاریخ ایران در قرن‌های گذشته می‌توان دریافت که زن مسلمان و ایرانی در طول قرن‌ها همیشه عفت اجتماعی خود را حفظ کرده و در هیچ دوره‌ای به دنبال ولنگاری و بی‌عفتی نبوده است. این یک الگو برای زن مسلمان ایرانی در طول تاریخ

گفت‌وگوباد کتر محمدتقی سبحانی عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

هنوز ادبیات روشنی برای مسئله حجاب نداریم

مسئله از نگاه یک حکم دینی در کنار دیگر احکام اسلام سخن می‌گوییم. گاهی نگاه ما به حجاب از دید یک مسئله اجتماعی است. هنگامی که تأملات ما به این مسئله از نگاه اجتماعی باشد طبیعی است که مفهوم قانون نیز در این زمینه مطرح می‌شود. هر حکومت یا نهاد قدرتی بر مبنای اندیشه‌های مبنایی خود قوانین و المان‌های فرهنگی را برای راهبردهای فرهنگی‌اش اتخاذ می‌کند. هر کدام از کشورهای دنیا نیز قوانین فرهنگی بر مبنای راهبردهای خود تعیین می‌کنند و به آن پایبند هستند.

در نگاه نخست نیز هر کسی که معتقد به دین اسلام و احکام اسلامی است به یک‌سری از قوانین شرعی و احکام دینی پایبند است و براساس ادله عقلانی از آن دفاع می‌کند و این مسئله باید با روش‌های نو و ایده‌های جدید صورت پذیرد. حجاب، حریم و حدود الهی است. این حدود الهی مرزهایی دارد که براساس ادله عقلی و شرعی تعریف شده است. اگر ما این مرزها را بشکنیم دیگر این مسیر پایانی ندارد. این حد و حدود را شرع و قانون

کشور وجود دارند و وظیفه آن‌ها تولید این گفتمان هاست. این گفتمان باید قابلیت تعامل با نسل جدید را داشته باشد. هنوز مفهوم حجاب در کشور ما یک ادبیات روشنی ندارد. مشکل اینجاست که ما یک نهاد مسئول در عرصه فرهنگ عمومی کشور نداریم تا از او پاسخی بخواهیم. در کشور

پرفراز و نشیب کشورمان بوده است. پس مسئله عفت و الگوی زن مسلمان در تاریخ ایران برای همه زنان ایرانی پذیرفته شده بوده است. در دوران معاصر در مواجهه با پدیده تعدد، شبهه‌هایی در این زمینه مطرح شد و در دوره پهلوی اول رضاخان به دنبال آن بود تا با الگویی غیرعقلانی و استبدادگرایانه ایده ناپسند کشف حجاب را با زور اجرا کند اما در همان پروژه نیز شکست خورد، زیرا زن مسلمان ایرانی این الگو را نپذیرفت و حیا و عفت برای آنان بزرگ‌ترین المان تمدنی و دینی بوده است.

شده بوده است. در دوران معاصر در مواجهه با پدیده تعدد، شبهه‌هایی در این زمینه مطرح شد و در دوره پهلوی اول رضاخان به دنبال آن بود تا با الگویی غیرعقلانی و استبدادگرایانه ایده ناپسند کشف حجاب را با زور اجرا کند اما در همان پروژه نیز شکست خورد، زیرا زن مسلمان ایرانی این الگو را نپذیرفت و حیا و عفت برای آنان بزرگ‌ترین المان تمدنی و دینی بوده است. نکته قابل تأمل اینجاست که وقتی ما از دریچه قانون به مسئله حجاب می‌نگریم در نگاه نخست این امر پذیرفته می‌شود که هر حکومتی می‌تواند در کنار دیگر قوانین کشور قوانینی فرهنگی برای خود اتخاذ کند. اما باید به این نکته توجه کنیم که این قانون در کنار دیگر قوانین کشور قرار دارد. در سال‌های اخیر تأکیدهایی برای کنترل حجاب در کشور بوده و راه‌اندازی گشت ارشاد نیز یکی از این موارد بوده است.

اما برای بخش زیادی از مردم این پرسش ایجاد می‌شود که همان‌قدر که توجه به این مسئله به عنوان یک قانون فرهنگی می‌شود به دیگر ساحت‌های قانون در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و... توجه می‌شود؟ این محل تأمل است. نباید مسئله به گونه‌ای مطرح شود که مردم دچار دوگانگی شوند و پیش‌خود عنوان کنند که در بسیاری از موارد در عرصه‌های اقتصادی و سیاسی ما دچار ضعف‌های قانونی هستیم و مسئولان توجه درستی به آن ندارند اما در مسئله حجاب چندبرابر دیگر قوانین کشور به آن توجه می‌کنند.

طبیعی است که هر انسان منطقی این مسئله را درک می‌کند که توجه به قانون برای همه مردم الزامی است و در همه عرصه‌ها قانون مدار حرکت کنیم.

در چند سال اخیر الگویی با شدت عمل برای برخورد با پدیده بی‌حجابی داشته‌ایم. گشت ارشاد نیز براساس این معیارها ایجاد شد. اما باید توجه داشت که آیا با الگوهای تشدید می‌توان یک امر فرهنگی را در میان مردم جا انداخت؟ تا به امروز که این رویکرد نتیجه درخوری نداشته است. در دوره اخیر یکی از پرسش‌های مهم این است با کسانی که به گونه‌ای هتاکانه به دنبال پدیده بدحجابی هستند چه باید کرد؟ این پرسشی است که باید اتاق‌های فکر ما در عرصه فرهنگی پاسخ دهند.

بی‌شک راه حل برون رفت از مسئله بی‌حجابی نگاهی عمیق و مبنایی است. باید گفتمان جدید را در این نگاه دخیل کنیم و به ادبیات نسل جدید توجه داشته باشیم.

خودمان وقتی سخن از ارزش پول ملی می‌کنیم می‌دانیم که نهاد پاسخ‌دهنده بانک مرکزی است اما در عرصه فرهنگی باید مطالبات خود را کجا بیان کنیم؟ مسئول پاسخ‌گویی به یک امر فرهنگی چیست؟ ام‌المسائل فرهنگ دینی و عمومی کشور فقدان یک نهاد مرجع است و تا این مسئله حل نشود مشکلات پابرجاست.

آن بود تا با الگویی غیر عقلانی و استبدادگرایانه ایده ناپسند کشف حجاب را با زور اجرا کند اما در همان پروژه نیز شکست خورد، زیرا زن مسلمان ایرانی این الگو را نپذیرفت و حیا و عفت برای آنان بزرگ‌ترین المان تمدنی و دینی بوده است.

یادداشت نگاهی به مفهوم و تاریخچه بست‌نشینی

یاسر عزت طلب مدتی پیش خبر بست‌نشینی عده‌ای معدود از خانم‌های محجبه در فضای مجازی منتشر شد که گفته می‌شد با عنوان مطالبه از مسئولان درخصوص وضعیت نابهنجار حجاب در کشور انجام شده است. فارغ از اینکه این اقدام با چه نیتی صورت گرفته و آیا شیوه مناسبی برای بهبود وضعیت حجاب در جامعه است یا نه، بد نیست به این پنهانه مروری بر مفهوم و سابقه بست‌نشینی در ایران داشته باشیم. بست‌نشینی به معنای پناه بردن به مکانی خاص باهدف داد‌خواهی یا فرار از مجازات بوده است. در اسلام کسی که در مکه بست نشسته باشد در امان است و کسی حق تعرض به آن را ندارد و بسط این مفهوم به غیر از مسجدالحرام محل اختلاف است. بست‌نشینی در ایران به نهضت مشروطه در دوره قاجار بازمی‌گردد. از اماکن مذهبی، خانه بزرگان کشور تا سفارتخانه‌ها و حتی اسطبل سلطنتی موردتوجه بست‌نشینان بوده است.

درگذشته افرادی بودند که با انگیزه دادخواهی یا بخشودگی و تخفیف در مجازات به مکان‌های خاص پناهنده می‌شدند. در برخی متون نقل شده است که ناصرالدین‌شاه برای جلوگیری از بست‌نشینی در سفارتخانه‌ها در اماکن مختلف به‌خصوص مذهبی بست ایجاد کرد. بست‌نشینی در کنار امتیازاتش برای مردم، بعضی‌اوقات مورد سوءاستفاده مجرمان نیز قرار می‌گرفت تا به بهانه بست‌نشینی در یک مکان مورد احترام، دستگاه حاکم از مجازات مجرم صرفه‌نظر کند. به همین دلیل امیرکبیر بست‌نشینی را به‌طور کامل ممنوع اعلام کرد، چراکه امیرکبیر قائل به عدالت‌خانه بود و هرگونه مسیر دیگر غیر از عدالت‌خانه را برای دادخواهی یا فرار از مجازات نوعی سوءاستفاده و انحراف می‌دانست. تا جایی که حسن‌خان سالار، پسردرایی محمدشاه قاجار را که در خراسان شورش کرده بود و پس از شکست با اطرافیانش در حرم امام رضا(ع) بست نشسته بود دستگیر و به مجازات رساند. بست‌نشینی غیر از اغراض سیاسی و حقوقی کاربردهای عجیب دیگری هم داشته است. به‌طور مثال بست‌نشینی تعدادی از زنان حرم‌سرای ناصرالدین‌شاه قاجار در حرم حضرت عبدالعظیم(ع) در اعتراض به رفتار تبعیض‌آمیز وی، آبروریزی عجیبی به راه انداخت تا جایی که به گفته معیرالممالک، این موضوع سبب شد درخت چناری در ارگ شاهی انتخاب شود تا اهالی حرم‌سرا به‌جای خروج از ارگ در صورت لزوم همان‌جا متحصن شوند! بست‌نشینی فقط به اماکن مذهبی محدود نمی‌شد بلکه گزارش‌هایی از بست‌نشینی در اصطبل شاه و مانند آن هم در روایت‌های تاریخی آمده است و علت آن را هم این دانسته‌اند که فرد بست‌نشین خود را پیشیمان و خوار و خفیف نشان می‌داد تا شاه او را مورد عفو قرار دهد! دوره قاجار اوج بست‌نشینی افراد و گروه‌ها بود. مهم‌ترین بست‌نشینی گزارش‌شده به دوره مشروطه مربوط می‌شود زمانی که علمای تهران در تیرماه ۱۲۸۴ به قم رفتند و در حرم حضرت معصومه(س) تحصن کردند تا مظفرالدین شاه را به تأسیس عدالت‌خانه مجاب کنند. سیدجمال الدین اسدآبادی نیز پس از مدتی بست‌نشینی و سخنرانی علیه حکومت قاجار درنهایت به دستور ناصرالدین‌شاه با توقیر فراوان از بست‌نشینی خارج و در بازار گردانده و تبعید شد. با نگاهی به سیر تاریخی بست‌نشینی و انواع آن می‌توان دریافت که غیر از برخی از بست‌نشینی‌ها که جنبه امان‌خواهی و فرار از مجازات یا حتی جنبه‌های کم‌دی و طعنه‌برانگیزی داشته، برخی از این بست‌نشینی‌ها کارکرد درخوری در مبارزه با جریان طاغوت و حکومت جور در فقدان دستگاه قضایی و به تعبیری عدالت‌خانه داشته است. در روزگاری که نه رسانه و مطبوعات فراگیری وجود داشته نه فضای مجازی و فالوورهایش، این کار برای جلب‌توجه توده مردم به یک امر خاص می‌توانسته اثربخش واقع شود.

گفت‌وگو

در هیچ کشوری آزادی مطلق وجود ندارد

حجت‌الاسلام سید محمدحسین راجی استاد حوزه و دانشگاه بیان کرد: در هیچ کشوری آزادی مطلق وجود ندارد که اتفاقاً دیکتاتوری رسانه‌ای مطلق است. همان کسانی که جنبش آزادی پوشش را در غرب به راه‌انداخته بودند، امروز جنبش «می‌تو» را رهبری می‌کنند. جمهوری اسلامی می‌داند که اگر برهنگی در ایران هم رواج یابد، همین جنبش می‌تود انتظار مردم ما هم خواهد بود.

برش گفت‌وگو

گاهی نگاه ما به حجاب از دید یک مسئله اجتماعی است. هنگامی که تأملات ما به این مسئله از نگاه اجتماعی باشد طبیعی است که مفهوم قانون نیز در این زمینه مطرح می‌شود. هر حکومت یا نهاد قدرتی بر مبنای اندیشه‌های مبنایی خود قوانین و المان‌های فرهنگی را برای راهبردهای فرهنگی‌اش اتخاذ می‌کند. هر کدام از کشورهای دنیا نیز قوانین فرهنگی بر مبنای راهبردهای خود تعیین می‌کنند و به آن پایبند هستند.

امید حسینی نژاد

هرگاه سخن از «امر فرهنگی» به میان می‌آید توجه به زوایا و لوازم آن اسلوبی فرهنگی را می‌طلبد. منظور از «امر فرهنگی» مجموعه الگوها، ساختارها و کنشگری‌های مربوط به باورها، ارزش‌ها و هنجارهای یک جامعه است که به عنوان منبع و ذخیره‌ای اساسی از دانش، نمادها و افکار در نظر گرفته می‌شود. اساساً «امر فرهنگی» به صورت باورها، ارزش‌ها و هنجارها در نظام اجتماعی تجسم می‌یابد. اگر امر فرهنگی نتواند در تولید دانش‌ها، نمادها، هنجارها و ارزش‌های مورد نیاز جامعه کارکرد خودش را به‌درستی انجام دهد، نقش میانجی و مهم‌تر از آن نقش حفظ الگو و تعادل را نیز برآورده نخواهد کرد.

مسئله حجاب در ۱۰۰ سال اخیر یکی از مسائلی است که در دوره‌های مختلف دچار فراز و نشیب‌های گوناگونی شده است. در دوره معاصر و پس از پیروزی انقلاب اسلامی از همان سال‌های نخست انقلاب، دیدگاه‌هایی درباره این مسئله مطرح شد و کسانی مثل شهید مطهری دیدگاه‌های منطقی خود را در قالب مقالات و کتاب به رشته تحریر درآوردند. رفته‌رفته با توجه به تغییرات اجتماعی، تغییر الگوهایی در این زمینه شکل گرفت و نهادهای مسئول سعی داشتند تا با اتخاذ الگوهایی خاص به دنبال توسعه مفهوم فرهنگی حجاب باشند. در دوره‌ای این رویکردها به سمت برخورد‌های اجتماعی رفت و قوانینی برای آن نوشتند، اما بررسی این مسئله که تا چه اندازه آن رویکردها کارساز بود، جای بسی تأمل دارد. برای واکاوی این مسئله گفت‌وگویی با دکتر محمدتقی سبحانی، رئیس قطب تعمیق باورهای دینی دفتر تبلیغات اسلامی قم و رئیس بنیاد بین‌المللی امامت داشته‌ایم.

■ **مسئله حجاب یکی از مسائلی است که از همان ابتدای انقلاب اسلامی اندیشمندان و تئوریسین‌های انقلاب اسلامی به آن پرداخته‌اند. در سال‌های بعد به دلیل وجود پاره‌ای از تغییرات فرهنگی، این مسئله دچار بحران‌هایی قابل‌توجه شد. به نظر شما چه رویکردی باید برای روشن‌تر کردن ادبیات حجاب و حل آن اتخاذ کرد؟**

برای سخن گفتن درباره مسئله حجاب که دارای ساحتی چندبعدی است باید به مقدماتی توجه کرد. گاهی ما درباره این

رضوی پوشش و به‌ویژه پوشش سر زن مسلمان، تبدیل به یک نشانه صریح بر وجود اسلام در اروپای غربی گشته است. این موضوع در تعدادی از حکومت‌ها، سبب اختلاف‌های سیاسی و پیشنهادهایی در زمینه ایجاد محدودیت برای حجاب شده است. پارلمان هلند قانون «منع پوشش صورت» را تصویب کرد این مقوله که تحت عنوان «منع برقع» تعریف می‌شود، فقط شامل برقع افغانستانی نمی‌شود. قوانین مشابهی نیز در فرانسه و بلژیک تصویب شده است.

حجاب نماد هویت‌خواهی در اروپا

اما توجه به کیفیت حجاب در کشورها و جوامع اسلامی نشان می‌دهد این مسئله که در اروپا به‌صورت یک هویت‌خواهی بروز می‌کند ریشه‌های زنده‌ای میان زیست مسلمانان در بین تمام ملل اسلامی دارد. علاوه بر ایران که خود از الگوها و صاحبان سبک در ترویج امر حجاب در کل منطقه اسلامی غرب آسیاست، کشورهای دیگر نیز صورت‌های مختلفی از زندگی با حجاب را ویژه خود دارا هستند.

روسی، حجاب مرسوم نیجریه

زنان نیجریه در قاره سیاه، روسی‌هایی به سر می‌کنند که از پارچه‌های مورد استفاده در تولید لباس، درست شده‌اند. در حقیقت همجنس و همرنگ لباسشان است. نوع روسری سر کردنشان با دیگر مسلمانان بسیار متفاوت است. در واقع آن را به دور سر می‌بندند. نکته مهمی که در حجاب این زنان دیده می‌شود، علاقه بسیار آن‌ها به رنگ‌های گوناگون و ترکیب آن‌هاست.

شال، پوشش مرسوم کره جنوبی

در شرق آسیا و در کشور صنعتی کره جنوبی کمتر از یک درصد

حجاب در کشورهای اسلامی چه وضعیتی دارد؟

نگاهی به تجربه حجاب در جهان اسلام

مردم مسلمان هستند و بیشتر زنان مسلمان نیز از روسری و شال برای حجاب خود استفاده می‌کنند که البته حجاب بیشتر مسلمانان آسیایی به همین سبک است.

برقع، پوشش مخصوص عمان و قطر

زنان مقید و ملتزم به حجاب در امارات متحده عربی، عمان و قطر برقع می‌پوشند. البته این سنت دیگر در میان نسل‌های جدید رعایت نمی‌شود. زنان مسن و بالای ۵۰ سال و نیز زنان ساکن نواحی روستایی هنوز برقع می‌پوشند.

در ضمن پوشیدن برقع در امارات بیشتر جنبه تزئینی دارد و از لباس‌های شرعی یا اسلامی به شمار نمی‌آید و یکی از لباس‌های سنتی این کشور است. برخی زنان عمان نیز به جای پوشیدن برقع، لباسی بلند تا روی زانو و همچنین شلواری که تا روی قوزک پا را می‌پوشاند، به تن می‌کنند. برای پوشاندن سر و گردن نیز، روسری به سر می‌کنند. در قطر نیز برخی زنان مسلمان برقع می‌پوشند. اما امروزه در قطر زنان مجبور به پوشیدن حجاب کامل نیستند و فقط باید لباس‌هایی بپوشند که تنگ نباشد و مناسب یک زن مسلمان باشد.